

DAIVA TAMOŠAITYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

BLOGIO SAMPRATA SRI AUROBINDO *DIEVIŠKAJAME GYVENIME*

The Concept of Evil in Sri Aurobindo's „Life Divine“

SUMMARY

Sri Aurobindo discusses evil in the context of his original metaphysical theory according to which the problem is a temporary phenomenon indispensable during the evolutionary process. He proposes to see the problem as a relative duality of Divine and Undivine, which is below the eternal Divine perfection and absolute good. Understanding the consequences of nescience and imperfection – relative good, error, falsehood and evil, one cannot avoid falling into human weaknesses and ignorance as well as under the influence of the vital supraphysical sphere. In a terrestrial life and if there is mutual oneness with the Divine Being, one can keep a partial perfection and divinity. The fundamental nature of this Divine Being is absolute True-Consciousness, and its intermediary is our soul. The solving of the problem lies in a spiritual life, when psychic being and man moves towards ever greater perfection and good, and so evil cannot enter. The aim of the True-Consciousness is a dynamic evolutionary transformation of the present laws of being into the Divine on altogether new conditions. Only then can the problem of evil be solved. The concept of Sri Aurobindo is akin to the Christian mystical theory of Saint John of the Cross, which also foresees the transformation of human nature on the basis of perfection and oneness with the Divine.

SANTRAUKA

Sri Aurobindo aptaria blogį remdamasis savo originalia metafizine teorija, pasak kurios į problemą reikia žvelgti ne kaip į moralinio gėrio-blogio dualumo duotybę, bet kaip į laikiną neišvengiamą evoliucijos reiškinį. Tad siūlo apie ją mąstyti kaip apie reliatyvų dieviško-nedieviško dualumą, kurį pranoksta amžinas dieviškasis tobulumas ir absoliutus gėris. Supratus nesąmoningumo ir netobulumo padarinių priežastis – santykinį gėrį, klaidingumą, apgaulę ir blogį – įmanu nepasiduoti tiek žmogiškosioms silpnybėms ir neišmanymui, tiek iš antfizinės gyvybinės sferos, kaip blogio šaltinio, kylančios įtakos. Žemiškame gyvenime taip pat įmanomas kad ir dalinis tobulumas ir dieviškumas, jei laikomasi esminės abipusės vienybės su

RAKTAŽODŽIAI: blogis, gėris, reliatyvumas, dieviškumas, vienovė, perkaita.

KEY WORDS: evil, good, relativity, divinity, oneness, transformation.

dieviškąją būtimi. Tos būties fundamentalus dėsnis yra absoliuti tiesos sąmonė, kurios atstovas yra siela. Dvasinis problemos sprendimo būdas lemia tolydų sielinės esybės ir viso žmogaus judėjimą vis didesnio tobulumo ir gėrio link, o blogio įžengimą padaro neįmanomą. Tiesos sąmonės tikslas yra dinamiškai, per tapsmą dabartinius prigimties dėsnius pakeisti dieviškaisiais, visiškai naujomis sąlygomis veikiančiais žemėje. Tik tada blogio problema bus išspręsta iš esmės. Sri Aurobindo koncepcijai iš dalies artima mistinė krikščioniškoji šv. Kryžiaus Jono samprata, taip pat numatanti žmogaus prigimties perkaitą tobulumo ir vienybės su Dievu sąlygomis.

ĮVADAS

Jei egzistuoatų pragaras, jis būtų trumpiausias kelias į aukščiausią dangų.

Dievas yra viršiausias jėzuitų Tėvas. Jis amžiais daro bloga, kad iš jo kiltų gera; veda aplinkkeliais vieškelio link; žaboja mūsų valią, idant ji pagaliau patirtų begalinę laisvę.

Sri Aurobindo, *Mintys ir aforizmai*¹

Reiškinys, įvardijamas kaip blogis, nuo neatmenamų laikų jaudino įvairias kultūras ir religijas, visuomenės reformininkus ir revoliucionierius, individus ir žmonių kolektyvus. Plačiąja prasme suprantamas kaip žala, padaryta žmogaus sielai arba kūnui, jo savijautai ir gyvenimo gerovei, jis buvo kildinamas iš religinių, antropologinių, socialinių ar psichologinių priežasčių. Kiekviena tradicinė visuomenė yra sukūrusi savo blogio apibrėžimą ir sistemas, padedančias išsivaduoti arba sumažinti blogį ir su juo susijusį gyvenimo diskomfortą. Nuo tradicijų neatsilieka ir kai kurie mąstytojai, bandantys logiškai apmąstyti reiškinį ir pateikti jam atitinkančias laika alternatyvas. Šiame straipsnyje pateiksime bengalų filosofo Sri Aurobindo (Aurobindo Ghose'o) blogio sampratos išskleidimą, aptariamą jo veikale *Dieviškasis gyvenimas*. Joje mėginama integruojančiu žvilgsniu žvelgti į problemą, kurios dalinis sprendimas, pavyzdžiui, moralės ar etikos normatyvu, bausmėmis ar žalos atlyginimu, laikomas kont-

roliuojančiu ir palengvinančiu, bet ne iš esmės sprendžiančiu blogio klausimą, jo atsiradimo priežastis ir įveikimą paliekant nuošaliai ir dorojantis tik su padariniais. Filosofo mąstymo pobūdis lemia ir integruojančius sprendimo būdus. Pasitelkdamas metafizinę prieigą, Sri Aurobindo parodo, kad principinė įveika gali būti tik remiantis aukščiausiu būties pagrindu – dieviškosios būties ir žmogaus būties vienove.

Straipsnyje pateiksime ir keletą nuorodų į šv. Kryžiaus Jono blogio sampratą, kuri išdėstyta *Kopime į Karmelio kalną*. Idėjų sugretinimas mums pasirodė labai svarbus ne tik dėl to, kad abu mąstytojai pasižymi reta intuicija bei proto jėga, nuosekliai ir nepriekaištingai tiksliai formuluoja savo išvalgas, bet ir dėl to, kad akivaizdžiai iliustruoja, kaip skirtingos religinės ar dvasinės tradicijos, skirtingi laikotarpiai panašiai sprendžia blogio klausimą, jei remiasi praktiniu potyriu. Vidinio dvasinio potyrio sąlygomis dogmų ir metodų skirtumai išnyksta.

DIEVIŠKA IR NEDIEVIŠKA

Sri Aurobindo *Dieviškajame gyvenime* kiekvieno skyriaus pradžioje pateikia po kelias citatas iš Vėdų, *Bhagavadgitos* ir Upanišadų, esmiškai koncentruojančias mintį, kurią autorius toliau išplėtoja. Tai nėra šventraščių komentarai tikrąja prasme, tikrus komentarus jis yra parašęs atskiruose tomuose, skirtuose vedantiui korpusui. Mūsų iškeltą problemą Sri Aurobindo nagrinėja ketvirtame knygos skyriuje „Dieviška ir nedieviška“, kuriame į materijos ir dvasios, stygiaus ir pilnatvės, tiesos ir melo bei kitas filosofines antinomijas žvelgia iš savo integralios metafizinės doktrinos, pagrįstos *advaita vedantos* rekonstrukcija, pozicijų. Kadangi visata yra amžinos dieviškosios būties pasireiškimas², žmogaus siela – jos sąmonės ir esmės dalelė, o evoliucinio proceso tikslo viršūnė yra dieviškasis gyvenimas, tokia klausimo formuluotė suponuoja, kad dabartinis žmogaus gyvenimas yra nedieviškas. Tačiau užuot pripažinus iš pažiūros esamą prieštarą, logiškiau būtų kalbėti apie kilimą tos dieviškosios būties pasireiškimo pakopomis vis aukštyn. Taip galėtų žvelgti tik akis, nepavaldi dualybėms – žinojimui ir neišmanymui, gėriui ir blogiui, laimei ir kančiai, – akis, kuri visur regi dalyvavimą nesusaisytoje sąmoningoje palaimoje (*sačidanandoje*). Vis dėlto dieviško ir nedieviško skirtis turi primygtinės prasmės. Ši problemos aspektą Aurobindo pradeda narplioti nuo teiginio, kad skirtis tarp to, kas yra dieviška, ir to, kas yra nedieviška, yra tapati skirčiai tarp gyvenimo žinant ir gyvenimo neišmanant. Visas gyvenimas, kuris remiasi nesąmoningumo pamatu, yra pažymėtas

netobulumo ženklų, todėl ryšys su nuolatiniu netobulumu ir nedarna yra esminis nedieviškumo požymis, o dieviškasis gyvenimas, netgi slinkdamas nuo mažesnio prie didesnio, kiekvienu tarpsniu yra darnus pagal principus ir detales ir sudaro saugų ir tvirtą pamatą ateities tobulybei išsiskleisti visu pločiu ir gyliu. Todėl, anot Aurobindo, „visi trūkumai ir pranašumai turėtų būti vertinami iš dieviškumo arba nedieviškumo požiūrio taško.“³ Šioje vietoje iškyla labai svarbus šios doktrinos kaip nedualistinės (*advaita*) teorijos aspektas, kuris išeities tašku laiko ne žmogišką moralės ar etikos kodeksą, vis dar priklausantį neišmanymo sferai, bet žinojimą, užfiksuotą hindų šventraščiuose kaip išminčių perduotą išmintį apie Dievo sąmonės sklaidą (tai klasikinės sąmonės-būties pakopos, septyni lygmenys), ir būtent aukščiausia jos forma – antmonė (*Supermind*) yra tas išeities taškas, kuris apibrėžia išmanymą. Kitaip sakant, egzistuoja absoliutus tiesos šaltinis, kuris išreikštyje išskaido esatį į dieviškus ir nedieviškus elementus bei (laikiniai) leidžia tam tikras skirtis, kurios padėtų suvokti visatos sudėtingumą. Šiame procese moralė, daiktų skirstymas į tai, kas bloga ir gera, yra tik laiptas į aukštesnį suvokimą, kuris pastarąjį įima. Racionaliam protui gali padėti antinomijų skirstymas ne pagal žmogišką (gėris-blogis), bet pagal dievišką (dieviška-nedieviška) supratimą. Tačiau tam pirmiausia reikia išsiaiškinti, kaip veikia dualistinis mąstymas, pateikiant jam labiau pagrįstą alternatyvą.

Pasak Aurobindo, nors mes ir tikime Dievo visagalybe, kasdienybės sunku-

mai, kančios ir laimės kaita mus verčia visa, ką patiriame, skirstyti į tai, kas bloga, ir tai, kas gera. Bet šalia etinių ir hedonistinių poreikių (gėrio ir pasitenkinimo), kurių reikalauja mūsų kūniškasis padėjimas, trūkumo egzistuoja dieviškų lygmenų (žinojimo, tiesos, grožio ir kt.) nepakankamumas, ir tada netobulumo negalima priskirti vien moraliniam blogiui arba jutiminių kentėjimui. Jeigu pripažįstame, kad pasaulis yra sukurtas Dievo, todėl dieviškas net tame, kas atrodo nedieviška, tai vis tiek nepaaiškina, kodėl „amžinasis ir tobulasis ne tik toleruoja, bet regimai skatina pasaulio netobulumą“; toks požiūris „apibūdina problemos dvilypumą, bet jos nesprensdžia.“⁴ Kadangi visa, kas pasaulyje egzistuoja, yra pasmerkta apribojimui, šis dėsniškas verčia žmogų ieškoti išeities ne mėginant įveikti prieštaravimą, bet šalinti vieną kurią priešybių poros dalį: apskritai atmesti netobulą pasaulį kaip iliuziją (*majavada*), sunaikinti protą ir gyvenimo rato (*samsaros*) veiklą išnykimu nirvanoje (budizmas). Abiem atvejais tapatinamasi su skirtingomis absoliuto (*brahmano*) formomis: tobula esatimi (visa apimančia sąmone) ar niekiu (suskliausta sąmone). Krikščionybė neatmeta fizinio pasaulio tikrumo, tačiau problemos sprendimą mato pomirtiniame gyvenime. Ateistai nueina dar toliau atmesdami dvasinį pasaulį ir medžiaginią paskelbdami vienintele tikrove. Aurobindo kelia klausimą, argi tas fizinis pasaulis, gamta slapčia nesiekia dieviškumo visumos, ar jai nebūdingas įgimtas akstinas stiebtis į visuotinę sąmoningos būties palaimą. Lygiai taip pat ir žmogui būdingas visiško žinojimo poreikis, todėl problemos sprendimas glūdi kitur.

Šį klausimą, anot Aurobindo, galima mėginti spręsti taisant požiūrį į tobulumą arba atsisakant jo kaip pernelyg riboto protinio lygio. Tokiu atveju reikėtų sakyti, kad kiekvienas daiktas yra tobulas ir dieviškas savaime todėl, kad atstovauja dieviškosios būties faktui ir idėjai tokiu būdu, kuris atitinka tam tikrą daikto pasireiškimą. Jame slypinti dieviška valia lemia būdus, kuriais jis reiškiasi, todėl santykis tarp reiškinio ir jį lemiančių dėsnių yra darnus. Tobulas ne tik daikto santykis su atskirais vidiniais gebėjimais ir savybėmis, bet ir su išore, visuma, su savo vieta toje visumoje. Tai visumai daiktas yra reikalingas kaip dalis, ir dalyvaudamas joje jis padaro tobulumą veikiantį. Atskirume tobulumas negali egzistuoti, nes pats atskirumas yra regimybė (iliuzija). „Tobulumas yra visuotinės dieviškosios darnos tobulumas.“⁵ Iki tam tikro masto toks požiūris geras ir patogus, nes leidžia sakyti, kad viskas yra gerai, nes taip turi būti, tačiau neįveikia šalto proto, nurodančio blogį, ir nenusako, kaip tą blogį įveikti. Vadinas, čia tinka graikų posakis „*Theos ouk estin alla gignetai*“, („Dievas ne yra, bet tampa“).⁶ Aurobindo nuomone, nepaisant tikslingo judėjimo, tokia daiktų padėtis nėra galutinis Dievo tikslas, o siela net ir vykstant evoliucijai nesusitaiko su „netobulumu tobulume“. Kadangi mūsų būties dėsniškas, jei nemaštome ateistinėmis, materialistinėmis ar primityviomis antropomorfinėmis kategorijomis, reikalauja problemų sprendimui taikyti dvasinį raktą, tikrasis požymis, liudijantis šios problemos sprendimą, būtų gebėjimas pakilti iki dvasinio žinojimo ir galios lygmens, kuris dabartinius gyvenimo dėsnius, reiškinius ir išorines formas perkeistų į arti-

mesnius dieviškiems tikslams. Teisinga išverti kančią ir netobulumą, bet tik žinant, kad Dievas mums duos jėgų įveikti tarpinę ribotą prigimtį ir įsteigti aukštesnę dieviškosios gamtos tvarką. Sekant Aurobindo mintimi išeitu, kad galutinių Dievo tikslų numatymas (kartu su juo ar iš jo malonės) suteikia problemos sprendimo būdą, o ne atvirkščiai. Kitaip sakant, tik matant visumą galima spręsti apie detales. Alternatyva dualistiniam mąstymui būtų nedualaus dvasinio sąmonės lygmens, kuris pranoksta priešingybes, pasiekimas. Aurobindo teleologinėje sistemoje tik antmonės (*Supermind*) lygmenyje priešybės darniai koegzistuoja, tačiau ji yra dinamiška ir vedanti į naujo tipo gyvenimo lyčių kūrimą.

Pasak Aurobindo, svarstyti netobulumo, kančios ir blogio problemą galima tik priėmus domėn tezę, kad Dievas yra vienas, jis yra visur esantis, jis yra visagalis ir be jo ar atskirai nuo jo niekas neegzistuoja. Jeigu manichėjiškai mąstydami pripažintume kažkoki atskiro blogio viešpatystę, paneigtume pačią tezę. Tad kai Dievas leidžia netobulumą ar atskirumą, jie yra tik regimi, neturi savarankiškos būties ir niekaip nepaneigia dieviškumo prigimties: „Jie yra paviršiniai begalinės daugmės padariniai, o ši daugmė – begalinio Vienio jėga.“⁷ Regima skirtis randasi tik sąmonėje, kai protškai, gyvybiškai ir kūniškai susitapatiname su dirbtine *ego*-sąmone, tačiau ji ne fundamentali, o praktinė. Lygiai kaip žmogus geba koncentruoti mintį į konkretų objektą ir darbą, taip ir savivaldi dieviškoji sąmonė pajėgia save apriboti ir sutelktai veikti mumyse per tai, ką vadiname pastangomis, sunkumais, klaidomis ar nesėkmėmis, idant pasiektų slap-

tų tikslų. Todėl tai jos ne silpnumo, o absoliučios visagalybės požymis. Tokioje perspektyvoje ir kančia įgyja kitą prasmę. Mes kenčiame todėl, kad negalime aprepti kažko didesnio už save, ir to ribotumo pasekmė yra kančia. Už *ego* slypinti tikroji žmogaus patybė (*Self*) ir dieviškoji palaima (*ananda*) spaudžia mus iš pradžių iškeisti dvasinį prisilietimą, pasikui įveikti skausmą ir galiausiai transformuoti jį į savo priešybę. Sielinė esybė auga per potyrius panaudodama mūsų skaudžiausias klaidas ir kančias. Todėl ta skirtis ir yra praktinė, nes leidžia mums suvokti, kad nuo dieviškosios tikrovės mus skiria evoliucijai būtinas šydas, paviršinė sąmonė, kurią galima sąlygiškai įvardyti kaip nedievišką⁸.

Tačiau jei kančią galima laikyti nerealia tuo požiūriu, kad ji nei amžina, nei pamatinė būties tiesa, juolab jei ji esti sumišusi su melu ir tokiu būdu ilgainiui ima prieštarauti tai tiesai, dabartinėje išreikštyje ji yra nuolatinė, tikra ir svarbi, taip pat nėra dieviškosios sąmonės klaida: „Visa, kas veiksmingai įsipavidalina į tai, ką įvardijame blogiu, yra pasaulio sąmonės faktai, ne fikcijos, net jei nesuvokiame jų prasmės.“⁹ Įsigilinę į klausimą regime, kad priešybių kova turi naudoti, nes be skausmo nepažintume palaimos, be neišmanymo neįgytume žinojimo, kiekviena silpnybė ir paklydimas pranašauja jėgą ir galimybes, o atsiskyrimą lydi susivienijimo džiaugsmas. Net mūsų asmeniniai laimėjimai nepaneigia fakto, kad kenčia kiti, ir „jokia didi siela negali į tai žvelgti abejingai“. Viską apimanti dieviškoji sąmonė žadina mūsų vienybę su kitomis gyvomis būtybėmis. Taip Aurobindo atsako į klausimą, kodėl Dievas tai leidžia: „Toks tad yra kūrinijos dėsnis, netobulumo čia priežastis.“¹⁰

Vienybės su dieviškumu ir tobulumu požiūriu blogio klausimą sprendžia mistinė krikščioniškoji tradicija, kurios atstovą basąjį karmelitą šv. Kryžiaus Joną pasitelkiame kaip pavyzdį. Jis taip pat remiasi pamatiniu teiginiu: „Visada egzistuoja ši Dievo ir visų kūrinių vienybė, dėl kurios Jis išsaugo jų turimą būtį.“¹¹ Čia prigimtinė vienybė vadinama visada esama esmės arba substancijos vienybė, o antgamtinė – perkeisto žmogiškumo į dieviškumą vienybė. „Tobulas perkeitimas neįmanomas be tobulo tyrumo“, siela turi visiškai supanašėti su Dievu, t. y. neturi būti jokios netobulumo priemaišos. „Tad ne tik turi nebūti sąmoningų netobulumo veiksmy, bet reikia išnaikinti bet kokio netobulumo įpročius.“¹² *Ego* fenomeną Jonas vadina apetitais. „Kol apetitai nesiliaus, siela, nors jos puoselėjamų dorybių ir daug, jų tobulumo neįgis, nes juos turi tik tuščia, nuoga ir bet kokį apetitą išvaliusi siela.“¹³ Atsikračius naudojimosi prigimtinėmis galiomis¹⁴, atmintyje patiriama vienybė su Dievu (dingsta sąmonė ir pojūčiai), todėl visas atminties ir kitų galių veikimas, esant šiai būsenai, yra dieviškas; veiksmai, kuriuos atlieka siela, yra dieviškieji veiksmai¹⁵. Tokiu būdu Jono sampratoje taip pat pripažįstama skirtis tarp dieviško ir nedieviško gyvenimo ir virmo galimybė, paremta savanaudiškos ir neišmanios, t. y. ribotos, sąmonės, kaita į tobulą ir vieningą su dieviška esme.

Jau minėjome, kad Aurobindo metafizinė samprata yra dinamiška ir optimistinė. Skyriaus pabaigoje jis teigia, kad jei dabartinė gamtinė pasaulio struktūra būtų statiška ir neišjudinama, iš tiesų neliktų kito kelio, kaip pabėgti į Dievo rojų ar nurimti absoliute. Jei manome, kad kan-

čia ir laimė bei kitos dualybės yra neat-siejamai susijusios kaip teigiamas ir neigiamas tos pačios nerealybės poliai, kad jų negalime įveikti ar pranokti, „jų visų reikia atsakyti: žmogiškumas negali tapti dieviškumu, jis privalo menkti, būti apleistas ir atmestas.“¹⁶ Nesvarbu, kokį religinį ar filosofinį kelią žmogus pasirinktų, kiekvienu atveju jo gyvenimas pasmerktas amžinam netobulumui. Kartu suveši populiaros idėjos apie Dievo žiaurumą, kuris, sąmoningai užsidėjęs nedieviškumo kaukę, žaidžia su žmogumi; pats būdamas tobulas visažinis pasmerkia aklą žmogų kentėti arba baudžia kaip nuo jo atskilusį nusidėjėlį. Suprantama, logiškai mąstant, toks visagalys, kuris mėgaujasi savo kūrinio kančiomis, iš tiesų nėra joks Dievas, tačiau nepajėgus išspręsti esminės problemos dėl žmogaus gyvenimo tikslo, kito kelio, kaip adaptuoti jį prie ribotos pasaulėžiūros, regis, nėra. Teoriškai ir praktiškai susidurdamas su žmogaus neviltimi ir prietaisais, nuolatiniu šventraščių teiginių racionalizavimu ir redukavimu, Aurobindo klasikinę hinduizmo žaidimo (*lyla*) sampratą papildė savo išvalgomis.

Jo požiūriu, fiksuoti lygmenys, apimantys jiems būdingą prigimties tvarką, yra pakopos nuosekliai išikūnijusių sielų kilimui dievop, dieviškai raiškai, progresuojančiai nuo nesąmoningumo prie sąmoningumo, kur žmogaus sąmonė yra lemiamas posūkio taškas. Netobulumas tėra būtina išreikšties sąlyga, nes dieviškoji prigimtis paslėpta nesąmoningume ir turi būti laipsniškai išrutuliota¹⁷. Laipsniškumas reikalingas dalinio atidengimo (vystymo), o dalinis vystymo pobūdis arba neišbaigtumas netobulumą daro neišvengiamą. Evoliucinė raiška

reikalinga tarpinio tarpsnio su pakopomis aukščiau ir žemiau – būtent protinės žmogaus sąmonės su daliniu žinojimu, neišmanymu, vidutinėmis gyvybės galiomis, dar linkstant į nesąmoningumą, bet pamažu kylant į dieviškosios prigimties visa-sąmoningumą. Dalinis išsivystymas kartu kaip neišvengiamą palydovą velka su savimi originalios būties tiesos iškreipimą. Randasi klaidingas žinojimas, klaidingas santykis su daiktais, gyvenimu, veiksmais; klaidatikystė tampa bloga valia prigimtyje, iš pradžių kaip susipainiojimas, po to kaip pasirinkimas, mėgavimasis melu – posūkis į kompleksinę

perversiją. Jeigu sykį nesąmoningumas ir neišmanymas buvo priimtas, šie padariniai yra natūraliai atsirandantys, logiški ir turi būti suvokiami kaip neišvengiami. Vienintelis klausimas, kurio intelektas nepajėgia perprasti, yra šis: kodėl besivystanti išreikštis iš viso buvo būtina?¹⁸

Aurobindo turi atsakymą: šios rūšies pasireiškimas, savikūra arba žaismė (*lyla*) būtų nepateisinama, jei būtų primesta nevalingai būtybei; tai, kas tinka žmogui, slypi būties kosminėse ištakose. Tik tokioomis sąlygomis įmanoma sunkumų įveika ir atradimai, o svarbiausia yra būties palaima kaip pažadas ateities žmogui.

Literatūra ir nuorodos

¹ Sri Aurobindo, *Thoughts and Aphorisms*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram, 1982, p. 89, No. 521, Appendix No. 543.

² Kaip pavyzdį Aurobindo pateikia mintį iš Yša Upanišados: „Jis viską persmelkia – skaidrus, bekūnis, nepažeidžiamas, begyslis, neapčiuo-liamas, tyras, blogio nesuterštas. Jis – visaregis išmintingas, visurestis, savabūvis. Jis viską amžiams paskiria, kaip dera.“ *Upanišados*. Vertimas iš sanskrito, paaiškinimai ir įvadinis straipsnis Audriaus Beinoriaus. Vilnius: Vaga, 2006 [Yša 9], p. 36.

³ Sri Aurobindo, *The Divine and Undivine. Life Divine*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram, 2006, p. 406.

⁴ Ten pat, p. 409.

⁵ Ten pat, p. 411.

⁶ Ten pat, p. 412.

⁷ Ten pat, p. 419.

⁸ Kančią Sri Aurobindo laiko universalios prigimties netobulumu; kentėjimas turįs išmokyti, kaip jį įveikti. O prisirišimas prie kančios, kančios kultas (ypač krikščionybėje – vienuolių plakimasis, kūno marinimas ir kt.) yra nukrypimas; Indijoje populiaru panašaus kulto atšaka paremta *vairagijos* (pasibjaurėjimo pasauliu) koncepcija. Apskritai kentėjimo ir savęs kankinimo idėją (kaip neva gėrio) Aurobindo laiko kilusia iš asurinio (demoniško) gyvybinio lygmens, kai kankinimas yra natūralus raidos dėsnis. Žr. A. B. Purani, *Evening*

Talks with Sri Aurobindo. Puducherry: Sri Aurobindo Ashram, 2007, p. 424–425.

⁹ Sri Aurobindo, *The Divine and Undivine. Life Divine*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram, 2006, p. 423.

¹⁰ Ten pat, p. 424.

¹¹ Šv. Kryžiaus Jonas. *Kopimas į Karmelio kalną. Smulkieji raštai*. Iš ispanų k. vertė Jūratė Micevičiūtė ir sesuo Ieva Marija OSD. Vilnius: Aidai, 2013, p. 169.

¹² Ten pat, p. 170.

¹³ Ten pat, p. 127.

¹⁴ Čia minimos prigimties galios maždaug atitinka hindų *indriya* (jutiminių gebėjimų) ir *manas* (jutiminio proto) sąvokas. Indai turi ir kitą fizinių, gyvybinių ir protinių galių klasifikavimo sistemą – *gunų*, arba prigimties kokybių, triadą, kurios pranokimą ir perkaitą Aurobindo laiko vienu svarbiausių *ego* įveikos veiksnių.

¹⁵ Ten pat, p. 296–297.

¹⁶ Sri Aurobindo, *The Divine and Undivine*, p. 426.

¹⁷ Faktiškai neišmanymas yra pasiruošęs transformotis į žinojimą, laipsniškai apšviesdamas savo tamsybes. Žr. Sri Aurobindo, *Knowledge and Ignorance. Life Divine*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram, 2006, p. 519.

¹⁸ Sri Aurobindo, *The Divine and Undivine*, p. 427–428.

B. d.